

ശ്രീഃ
ശ്രീമതേ രാമാനുജായ നമഃ
ശ്രീമതേ നിഗമാന്തമഹാദേശികായ നമഃ
ശ്രീസീതാലക്ഷ്മണഭരതശത്രുഘ്നഹനുമത്സമേത ശ്രീരാമചന്ദ്ര
പരബ്രഹ്മണേ നമഃ

ശ്രീമദ്രാമായണേ വാൽമീകീയേ ആദികാവ്യേ അയോധ്യാകാണ്ഡേ

॥ ദ്വിസപ്തതിതമഃ സർഗഃ ॥

This document has been prepared by

Sunder Kidāmbi

with the blessings of

ശ്രീ രംഗരാമാനുജ മഹാദേശികൻ

His Holiness śrīmad āṇḍavan śrīraṅgam

ശ്രീഃ
ശ്രീമതേ രാമാനുജായ നമഃ
ശ്രീമതേ നിഗമാന്തമഹാദേശികായ നമഃ
ശ്രീസീതാലക്ഷ്മണഭരതശത്രുഘ്നഹനുമത്സമേത ശ്രീരാമചന്ദ്ര
പരബ്രഹ്മണേ നമഃ

॥ ദ്വിസപ്തതിതമഃ സർഗഃ ॥

കൈകേയീഭവനേ പ്രവിശ്യ ഭരതേന തസ്യാഃ സമക്ഷേ പ്രണമനം
തന്മുഖാദേവ പിതൃഃ പരലോകവാസവൃത്തം വിജ്ഞായ
ദുഃഖിതസ്യ തസ്യ വിലാപഃ ക്വ തദാനീം ശ്രീരാമ ഇതി പ്രശ്നേ
കൈകേയീമുഖാദേവ ശ്രുത്വാ തേന
ശ്രീരാമവനഗമനവിഷയകവൃത്തസ്യ ജ്ഞാനം

അപശ്യംസ്തു തതസ്തത്ര
പിതരം പിതൃരാലയേ |
ജഗാമ ഭരതോ ദ്രഷ്ടും
മാതരം മാതൃരാലയേ || 2.72.1 ||

അനുപ്രാപ്തം തു തം ദൃഷ്ട്വാ
കൈകേയീ പ്രോഷിതം സുതം |
ഉത്പപാത തദാ ഹൃഷ്ടാ
ത്യക്ത്വാ സൗവർണ്ണമാസനം || 2.72.2 ||

സ പ്രവിശ്യേവ ധർമാത്മാ
സ്വഗൃഹം ശ്രീവിവർജിതം |
ഭരതഃ പ്രേക്ഷ്യ ജഗ്രാഹ
ജനന്യാശ്ചരണൗ ശുഭൗ || 2.72.3 ||

തം മുർധ്നി സമുപാഘ്രായ
 പരിഷ്വജ്യ യശസ്വിനം |
 അങ്കേ ഭരതമാരോപ്യ
 പ്രഷ്ടം സമുപചക്രമേ || 2.72.4 ||

അദ്യ തേ കതിചിദ് രാത്രി -
 ശ്വേതസ്യാർയകവേശ്മനഃ |
 അപി നാധ്യശ്രമഃ ശീഘ്രം
 രഥേനാപതതസ്തവ || 2.72.5 ||

ആർയകസ്തേ സുകുശലീ
 യുധാജിൻമാതുലസ്തവ |
 പ്രവാസാച്ച സുഖം പുത്ര
 സർവം മേ വക്തുമർഹസി || 2.72.6 ||

ഏവം പൃഷ്ടസ്തു കൈകേയോ
 പ്രിയം പാർഥിവനന്ദനഃ |
 ആചഷ്ട ഭരതഃ സർവം
 മാത്രേ രാജീവലോചനഃ || 2.72.7 ||

അദ്യ മേ സപ്തമീ രാത്രി -
 ശ്വേതസ്യാർയകവേശ്മനഃ |
 അംബായാഃ കുശലീ താതോ
 യുധാജിൻമാതുലശ്ച മേ || 2.72.8 ||

യൻമേ ധനം ച രത്നം ച
 ദദൗ രാജാ പരന്തപഃ |
 പരിശ്രാന്തം പഥ്യഭവത്
 തതോഽഹം പൂർവമാഗതഃ || 2.72.9 ||

രാജവാക്യഹരൈർഭൂതൈ -

സ്തുർയമാണോഹമാഗതഃ |

യദഹം പ്രഷ്ടുമിച്ഛാമി

തദംബാ വക്തുമർഹതി || 2.72.10 ||

ശൂന്യോഽയം ശയനീയസ്തേ

പര്യങ്കോ ഹേമഭൂഷിതഃ |

ന ചായമിക്ഷ്യാകുജനഃ

പ്രഹൃഷ്ടഃ പ്രതിഭാതി മേ || 2.72.11 ||

രാജാ ഭവതി ഭൂയിഷ്ഠ -

മിഹാംബായാ നിവേശനേ |

തമഹം നാദ്യ പശ്യാമി

ദ്രഷ്ടുമിച്ഛന്നിഹാഗതഃ || 2.72.12 ||

പിതൂർഗ്രഹീഷ്യേ പാദൗ ച

തം മമാഖ്യാഹി പൃച്ഛതഃ |

ആഹോസ്വിദംബാജ്യേഷ്ഠായാഃ

കൗസൽയായാ നിവേശനേ || 2.72.13 ||

തം പ്രത്യുവാച കൈകേയീ

പ്രിയവദ് ഘോരമപ്രിയം |

അജാനന്തം പ്രജാനന്തീ

രാജ്യലോഭേന മോഹിതാ || 2.72.14 ||

യാ ഗതിഃ സർവഭൂതാനാം

താം ഗതിം തേ പിതാ ഗതഃ |

രാജാ മഹാത്മാ തേജസ്വി

യായജുഃ സതാം ഗതിഃ || 2.72.15 ||

തച്ഛുത്വാ ഭരതോ വാക്യം
 ധർമാഭിജനവാംഹരുചിഃ |
 പപാത സഹസാ ഭൂമൗ
 പിതൃശോകബലാർദിതഃ || 2.72.16 ||

ഹാ ഹതോഽസ്ഥിതി കൃപണാം
 ദീനാം വാചമുദീരയൻ |
 നിപപാത മഹാബാഹു -
 ര്ബാഹു വിക്ഷിപ്യ വീര്യവാൻ || 2.72.17 ||

തതഃ ശോകേന സംവീതഃ
 പിതൂർമരണദുഃഖിതഃ |
 വിലലാപ മഹാതേജാ
 ഭ്രാന്താകുലിതചേതനഃ || 2.72.18 ||

ഏതത് സുരുചിരം ഭാതി
 പിതൂർമേ ശയനം പുരാ |
 ശശിനേവാമലം രാത്രൗ
 ഗഗനം തോയദാത്യയേ || 2.72.19 ||

തദിദം ന വിഭാത്യദ്യ
 വിഹീനം തേന ധീമതാ |
 വ്യോമേവ ശശിനാ ഹീന -
 മപ്ശുഷ്ക ഇവ സാഗരഃ || 2.72.20 ||

ബാഷ്പമുത്സൃജ്യ കംഠേന
 സ്വാത്മനാ പരിപീഡിതഃ |
 പ്രച്ഛാദ്യ വദനം ശ്രീമദ്
 വസ്ത്രേണ ജയതാം വരഃ || 2.72.21 ||

തമാർതം ദേവസങ്കാശം
 സമീക്ഷ്യ പതിതം ഭൂവി |
 നികൃത്തമിവ സാലസ്യ
 സ്കന്ധം പരശൂനാ വനേ || 2.72.22 ||

മാതാ മാതംഗസങ്കാശം
 ചന്ദ്രാർകസദൃശം സുതം |
 ഉത്ഥാപയിത്യാ ശോകാർതം
 വചനം ചേദമബ്രവീത് || 2.72.23 ||

ഉത്തിഷ്ഠോത്തിഷ്ഠ കിം ശേഷേ
 രാജന്നത്ര മഹായശഃ |
 ത്വദ്വിധാ നഹി ശോചന്തി
 സന്തഃ സദസി സമ്മതാഃ || 2.72.24 ||

ദാനയജ്ഞാധികാരാ ഹി
 ശീലശ്രുതിതപോനുഗാ |
 ബുദ്ധിസ്തേ ബുദ്ധിസമ്പന്ന
 പ്രഭുവാർകസ്യ മന്ദിരേ || 2.72.25 ||

സ രുദിത്വാ ചിരം കാലം
 ഭൂമൗ പരിവിവൃത്യ ച |
 ജനനീം പ്രത്യുവാചേദം
 ശോകൈർബഹുഭിരാവൃതഃ || 2.72.26 ||

അഭിഷേക്ഷ്യതി രാമം തു
 രാജാ യജ്ഞം നു യക്ഷ്യതേ |
 ഇത്യഹം കൃതസങ്കൽപോ
 ഹൃഷ്ടോ യാത്രാമയാസിഷം || 2.72.27 ||

തദിദം ഹൃന്യമാഭൂതം
 വ്യവദീർണ്ണം മനോ മമ |
 പിതരം യോ ന പശ്യാമി
 നിത്യം പ്രിയഹിതേ രതം || 2.72.28 ||

അംബ കേനാത്യഗാദ് രാജാ
 വ്യാധിനാ മയ്യനാഗതേ |
 ധന്യാ രാമാദയഃ സർവേ
 യൈഃ പിതാ സംസ്കൃതഃ സ്വയം || 2.72.29 ||

ന നൂനം മാം മഹാരാജഃ
 പ്രാപ്തം ജാനാതി കീർത്തിമാൻ |
 ഉപജീഘ്രേത് തു മാം മുർധ്നി
 താതഃ സന്നാമ്യ സത്യരം || 2.72.30 ||

ക്വ സ പാണിഃ സുഖസ്പർശ -
 സ്താതസ്യാക്ലിഷ്ടകർമണഃ |
 യോ ഹി മാം രജസാ ധ്വസ്ത -
 മഭീക്ഷ്ണം പരിമാർജതി || 2.72.31 ||

യോ മേ ഭ്രാതാ പിതാ ബന്ധു -
 ര്യസ്യ ദാസോഽസ്ഥി സമ്മതഃ |
 തസ്യ മാം ശീഘ്രമാഖ്യാഹി
 രാമസ്യാക്ലിഷ്ടകർമണഃ || 2.72.32 ||

പിതാ ഹി ഭവതി ജ്യേഷ്ഠോ
 ധർമ്മമാർയസ്യ ജാനതഃ |
 തസ്യ പാദൗ ഗ്രഹീഷ്യാമി
 സ ഹീദാനീം ഗതിർമമ || 2.72.33 ||

ധർമവിദ് ധർമശീലശ്ച

മഹാഭാഗോ ദൃഢവ്രതഃ |

ആർയേ കിമബ്രവീദ് രാജാ

പിതാ മേ സത്യവിക്രമഃ || 2.72.34 ||

പശ്ചിമം സാധുസന്ദേശ -

മിച്ഛാമി ശ്രോതുമാത്മനഃ |

ഇതി പുഷ്ടാ യമാതത്ത്വം

കൈകേയീ വാക്യമബ്രവീത് || 2.72.35 ||

രാമേതി രാജാ വിലപൻ

ഹാ സീതേ ലക്ഷ്മണേതി ച |

സ മഹാത്മാ പരം ലോകം

ഗതോ മതിമതാം വരഃ || 2.72.36 ||

ഇതീമാം പശ്ചിമാം വാചം

വ്യാജഹാര പിതാ തവ |

കാലധർമം പരിക്ഷിപ്തഃ

പാശൈരിവ മഹാഗജഃ || 2.72.37 ||

സിദ്ധാർഥാസ്തു നരാ രാമ -

മാഗതം സഹ സീതയാ |

ലക്ഷ്മണം ച മഹാബാഹും

ദ്രക്ഷ്യന്തി പുനരാഗതം || 2.72.38 ||

തച്ഛൂത്വാ വിഷസാദൈവ

ദ്വിതീയാപ്രിയശംസനാത് |

വിഷണ്ണവദനോ ഭൂത്വാ

ഭൂയഃ പപ്രച്ഛ മാതരം || 2.72.39 ||

ക്വ ചേദാനീം സ ധർമാത്മാ
 കൗസൽയാനന്ദവർധനഃ |
 ലക്ഷ്മണേന സഹ ഭ്രാത്രോ
 സീതയാ ച സമാഗതഃ || 2.72.40 ||

തഥാ പൃഷ്ടാ യഥാൻയായ -
 മാഖ്യാതുമുപചക്രമേ |
 മാതാസ്യ യുഗപദ്വാക്യം
 വിപ്രിയം പ്രിയശംസയാ || 2.72.41 ||

സ ഹി രാജസുതഃ പുത്ര
 ചീരവാസാ മഹാവനം |
 ദണ്ഡകാൻ സഹ വൈദേഹ്യാ
 ലക്ഷ്മണാനുചരോ ഗതഃ || 2.72.42 ||

തച്ഛുത്വാ ഭരതസ്ത്രസ്തോ
 ഭ്രാതൃശ്ചാരിത്രശങ്കയാ |
 സ്വസ്യ വംശസ്യ മാഹാത്മ്യാത്
 പ്രഷ്ടും സമുപചക്രമേ || 2.72.43 ||

കച്ഛിന്ന ബ്രാഹ്മണധനം
 ഹൃതം രാമേണ കസ്യചിത് |
 കച്ഛിന്നാഭ്യോ ദരിദ്രോ വാ
 തേനാപാപോ വിഹിംസിതഃ || 2.72.44 ||

കച്ഛിന്ന പരദാരാൻ വാ
 രാജപുത്രോഭിമന്യതേ |
 കസ്മാത് സ ദണ്ഡകാരൺയേ
 ഭ്രാതാ രാമോ വിവാസിതഃ || 2.72.45 ||

അമാന്യ ചപലാ മാതാ
 തത് സ്വകർമ യമാതഥം |
 തേനൈവ സ്ത്രീസ്വഭാവേന
 വ്യാഹർതുമുപചക്രമേ || 2.72.46 ||

ഏവമുക്താ തു കൈകേയീ
 ഭരതേന മഹാത്മനാ |
 ഉവാച വചനം ഹൃഷ്ടാ
 വൃഥാപണ്ഡിതമാനിനീ || 2.72.47 ||

ന ബ്രാഹ്മണധനം കിഞ്ചി -
 ഭൃതം രാമേണ കസ്യചിത് |
 കശ്ചിന്നാവേഷ്ടാ ദരിദ്രോ വാ
 തേനാപാപോ വിഹിംസിതഃ |
 ന രാമഃ പരദാരാൻ സ
 ചക്ഷുർഭൃമപി പശ്യതി || 2.72.48 ||

മയാ തു പുത്ര ശ്രുത്വൈവ
 രാമസ്യഹാഭിഷേചനം |
 യാചിതസ്തേ പിതാ രാജ്യം
 രാമസ്യ ച വിവാസനം || 2.72.49 ||

സ സ്വവൃത്തിം സമാസ്ഥായ
 പിതാ തേ തത് തഥാകരോത് |
 രാമസ്തു സഹസൗമിത്രിഃ
 പ്രേഷിതഃ സഹ സീതയാ || 2.72.50 ||

തഥപശ്യൻ പ്രിയം പുത്രം
 മഹീപാലോ മഹായശാഃ |

പുത്രശോകപരിഭൂനഃ

പഞ്ചത്വമുപപേദിവാൻ || 2.72.51 ||

ത്വയാ ത്വിദാനീം ധർമ്മജ്ഞ

രാജത്വമവലംബ്യതാം |

ത്വത്കൃതേ ഹി മയാ സർവ -

മിദമേവംവിധം കൃതം || 2.72.52 ||

മാ ശോകം മാ ച സന്താപം

ധൈര്യമാശ്രയ പുത്രക |

ത്വദധീനാ ഹി നഗരീ

രാജ്യം ചൈതദനാമയം || 2.72.53 ||

തത് പുത്ര ശീഘ്രം വിധിനാ വിധിജ്ഞേ -

ർവസിഷ്ഠമുഖൈഃ സഹിതോ ദ്വിജേന്ദ്രൈഃ |

സങ്കാൽയ രാജാനമദീനസത്ത്വ -

മാത്മാനമുർവ്യാമഭിഷേചയസ്വ || 2.72.54 ||

|| ഇത്യാർഷേ ശ്രീമദ്രാമായണേ വാൽമീകീയേ ആദികാവ്യേ

അയോധ്യാകാണ്ഡേ ദ്വിസപ്തതിതമഃ സർഗഃ ||